

*Пащенко Тетяна Миколаївна,
старший науковий співробітник
лабораторії науково-методичного супроводу
підготовки фахівців у коледжах і технікумах
Інституту ПТО НАПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник*

СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ У КОЛЕДЖАХ І ТЕХНІКУМАХ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ

***Анотація.** У статті розглядається стан професійної підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі. Сучасні вимоги до рівня професійної підготовки студентів технікумів і коледжів першочергово висувають потреби формування творчої, активної, відповідальної і самостійної особистості майбутнього фахівця, який би був конкурентоспроможний на сучасному ринку праці.*

Метою статті є дослідження сучасного стану професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах будівельної галузі та узагальнення проблем професійної підготовки майбутніх будівельників з метою подальшої розробки концептуальних основ стандартизації професійної освіти на компетентнісній основі.

Доведена необхідність у розробці комплексу заходів щодо раціоналізації впровадження освітніх стандартів.

***Ключові слова:** стан професійної підготовки, молодший спеціаліст будівельної галузі.*

Вступ. Подальший розвиток України у складних соціально-економічних умовах, як усередині країни, так і поза її межами, неможливий без підготовки висококваліфікованих фахівців. У цей час суспільство відчуває потребу у спеціалістах, здатних підтримувати високі професійні стандарти, проявляти гнучкість мислення у розв'язанні конкретних ситуацій, прогнозувати їхні можливі наслідки. Процеси глобалізації й інтеграції, що відбуваються сьогодні у світі, ставлять сучасного молодшого спеціаліста перед необхідністю бути постійно готовим швидко адаптуватися до умов, що змінюються, гнучко взаємодіяти із самими різними професійними й соціальними системами й суб'єктами.

Будівництво – основа сучасного цивілізованого суспільства. Вміння в необхідних обсягах і своєчасно мобілізувати, раціонально розподілити, ефективно та ощадливо використати природні і штучні будівельні ресурси на

всіх рівнях економічного господарювання визначає значною мірою ступінь задоволення суспільно необхідних потреб, рівень життя народу.

Важливою передумовою вдалого розв'язання складних фінансово-господарських взаємин учасників процесу створення будівель і споруд є наявність у країні обізнаних і досвідчених фахівців. Це вимагає удосконалення системи підготовки майбутніх будівельників у напрямі максимального наближення учбових занять до реалій фінансово-господарського життя держави. На сьогодні виникла необхідність у реформуванні національної системи освіти в Україні, зокрема професійної, так як збільшився обсяг інформації настільки, що донести її звичайними традиційними методами навчання дуже важко. Сучасні вимоги до рівня професійної підготовки студентів технікумів і коледжів першочергово висувають потреби формування творчої, активної, відповідальної і самостійної особистості майбутнього фахівця, який би був конкурентоспроможний на сучасному ринку праці.

У зв'язку з цим набуває актуальності дослідження стану та проблем професійної підготовки студентів будівельних спеціальностей з врахуванням умов мінливого середовища.

Аналіз наукових джерел та постановка проблеми дослідження. У зв'язку із сучасною потребою в спеціалістах будівельних спеціальностей, які б могли виробляти сучасний український конкурентоздатний продукт, особливо гостро постає питання якісної професійної підготовки. Сьогодні головною ціллю професійної освіти є не тільки формування в студентів теоретичної системи знань та вмінь, необхідних для майбутньої професії, але і надавання ґрунтовної практичної професійної підготовки. Важливим напрямом досягнення належного рівня якості й ефективності професійної підготовки молодших спеціалістів є стандартизація. Зважаючи на це, у чисельних програмних документах одним із шляхів розв'язання проблеми підвищення ефективності професійної освіти задекларовано розроблення

державних стандартів професійно-технічної освіти, які ґрунтуються на компетентнісному підході.

Варто зазначити, що методології розвитку професійної освіти, аспектам стандартизації підготовки кваліфікованих фахівців значної уваги приділяли вітчизняні і зарубіжні вчені: В. Андрущенко, С. Батишев, С. Гончаренко, Дж. В. Зантворт, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Луговий, Л. Лук'янова, С. Мельник, С. Ніколаєнко, Н. Ничкало, В. Орлов, В. Радкевич, С. Сисоєва, О. Савченко, та ін.

Метою статті є дослідження сучасного стану професійної підготовки молодших спеціалістів у коледжах і технікумах будівельної галузі та узагальнення проблем професійної підготовки майбутніх будівельників з метою подальшої розробки концептуальних основ стандартизації професійної освіти на компетентнісній основі.

Виклад основного матеріалу. На даний час професійно-технічну освіту регламентують наступні законодавчі документи: Закони України, які регулюють професійну освіту: «Про освіту» від 23.05.1991р. №1060-ХІІ [2]; «Про професійно-технічну освіту» від 10.02.1998р. №103/98-ВР [3]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань професійно-технічної освіти» від 11.09.2003р. №1158-ІV [4]. Зміст підготовки спеціалістів-будівельників регламентує відповідний галузевий стандарт вищої освіти України (за Наказом 17.04.2015 № 443 про затвердження і введення в дію складових галузевих стандартів вищої освіти), згідно якого складається освітньо-професійна програма підготовки молодших спеціалістів (ОПП), освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти [6].

В Україні фахова підготовка майбутніх будівельників реалізується системою освітніх технічних закладів. Систему вищої технічної освіти становлять університети, академії, інститути, коледжі, технікуми.

Система сучасної української професійної освіти із спеціальності «будівництво та архітектура» характеризується наступними кількісними показниками:

- станом на 01.01.2017 року в країні функціонує 33 державних навчальних заклади, які готують фахівців за даною спеціальністю, в яких навчається 6752 студентів [1].

Основу системи технічної освіти становлять наступні положення:

- поєднання рівнів професійної підготовки в рамках єдиних освітніх програм (співвідношення теоретичної та практичної підготовки);
- завершеність кожного рівня освіти одержанням спеціальності та присвоєнням кваліфікації;
- ускладнення основних освітніх програм від одного рівня до іншого з використанням раціональної послідовності й наступності у вивченні дисциплін;
- різноманіття форм і методів підготовки, гнучкість навчального процесу.

Протягом періоду становлення самостійності в Україні активно формувалася система вищих навчальних технічних закладів та здійснювався процес оптимізації переліку основних напрямків підготовки в будівельній галузі.

Відповідно до закону «Про освіту» метою професійної (професійно-технічної) освіти є формування і розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності і перспектив кар'єрного зростання впродовж життя [2].

Навчання молодших спеціалістів спрямоване на підготовку фахівця, здатного застосувати сучасні технології проектування та будівництва житлових, цивільних, промислових і сільськогосподарських будівель, забезпечити їх господарську, енергетичну, економічну та екологічну ефективність. Випускники коледжів і технікумів сьогодні в основному

відповідають цим вимогам. За змістом освіти вони відрізняються від фахівців іншого кваліфікаційного рівня ґрунтовною практичною підготовкою, наявністю поряд з кваліфікацією молодшого спеціаліста кваліфікації кваліфікованого робітника. Тобто, молодший спеціаліст за рахунок отриманої підготовки може одночасно виконувати управлінські функції в первинних виробничих ланках, здійснювати контроль і організацію технологічних процесів, а також контролювати виробничу діяльність на кожному робочому місці.

Стан підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі у професійних навчальних закладах ще не повністю відповідає сучасним соціально-економічним потребам суспільства. Причинами цього є законодавчо-нерегульована відповідно до сучасних умов нормативно-правова база, механізми фінансування, формування державного замовлення на підготовку кваліфікованих фахівців, неефективний моніторинг ринку праці, механізм управління і мотивації роботодавців, направлений на забезпечення умов для виробничої практики студентів, стажування й підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійних навчальних закладів тощо.

Динаміка розвитку суспільства та перспективних потреб суспільного виробництва вимагає термінових та інтенсивних пошуків шляхів підвищення якості професійної підготовки фахівців та контролю її результатів.

У першу чергу це стосується проблем працевлаштування випускників вищих навчальних закладів. Слід констатувати, що система вищої освіти поки що повільно реагує на зміни потреб суспільства у підвищенні якості людських ресурсів. Це стосується не тільки кількості фахівців та переліку спеціальностей, а й зростання ефективності ринку праці, удосконалення освіти та професійної підготовки кадрів.

На прохання оцінити запропоновані особистісні якості «середнього» випускника навчального закладу викладачі відзначили, що у студентів-випускників самостійність, комунікабельність, організованість, професійний

інтерес і творчість сформовані на середньому рівні (вважають більше 50 % викладачів) (рис.1).

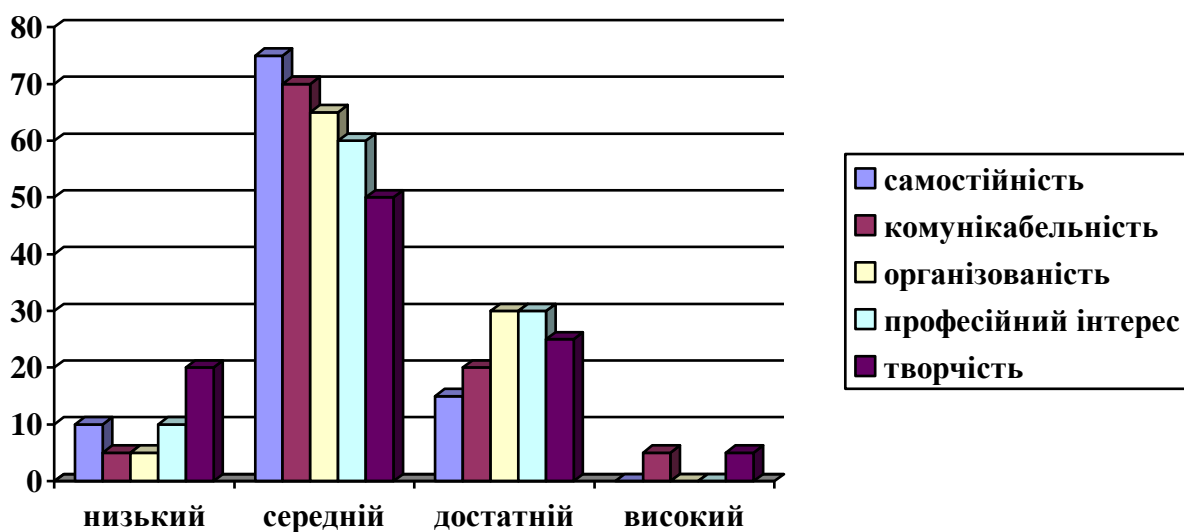

Рис. 1. Особистісні якості «середнього» випускника навчального закладу на думку викладачів.

Ефективність навчання багато в чому залежить від визначення обсягу і змісту необхідних знань з кожної дисципліни на конкретному ступені навчання, форм, методів і засобів організації їх засвоєння і самостійного творчого поглиблення.

Структура підготовки робітничих кадрів не повною мірою відповідає змінам, які відбуваються на ринку праці. Зокрема, більш як третина навчальних закладів продовжує підготовку фахівців, які не мають можливості працевлаштуватися. Під час аналізу сучасного стану підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі у професійних навчальних закладах було виявлено невідповідність рівня підготовки фахівців запитам роботодавців. Підприємства часто змушені проводити перепідготовку робітників безпосередньо у себе на виробництві.

Гострою проблемою залишається вирішення питання оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів, яка більш ніж на 80 % морально і фізично застаріла, що суттєво впливає на якість підготовки кваліфікованих кадрів.

Одним із вирішальних факторів становлення професійної освіти є її кадрове забезпечення. У всіх регіонах України посилюються негативні тенденції, пов'язані з тим, що багато кваліфікованих педагогічних працівників перейшли на роботу в інші структури. Головною причиною впливу інженерно-педагогічного персоналу, як правило, є низька заробітна плата. Актуальними залишаються питання і соціального захисту учасників навчального процесу.

Усунення низки недоліків у системі підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі у професійних навчальних закладах можливо в результаті модернізації змісту навчання в коледжах і технікумах.

У результаті проведеного анкетування в будівельних коледжах і технікумах, викладачі вважають, що у їхньому навчальному закладі потребують першочергової модернізації зміст освіти (25 % респондентів), методи навчання (18 %), форми організації навчання (17 %), засоби навчання (15 %), педагогічна діяльність викладача (13 %) і контроль успішності навчання (10 %).

Крім загально визнаних чинників, що гальмують розвиток професійної освіти (залишковий принцип фінансування; недостатня участь суб'єктів господарювання у розв'язанні завдань професійно-технічної освіти; недосконалість нормативно-правової бази; відсутність системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників; недосконалий механізм формування державного замовлення на підготовку фахівців тощо) потрібно відзначити низький рівень стандартизації підготовки молодших спеціалістів. Мова про те, що розроблені стандарти професійної освіти в системі вимог до підготовленості випускників недостатньо використовуються в педагогічному процесі технікумів і коледжів. Певним чином цьому сприяє розуміння стандартизації лише як процедури розроблення та затвердження стандартів освіти.

Державна політика України направлена на необхідність методологічних змін з метою впровадження компетентнісного підходу у

зміст професійної освіти. У «Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року» заявлено про необхідність розроблення та впровадження освітніх стандартів з професій широких кваліфікацій; розвантаження навчальних планів і програм за рахунок диференціації та інтеграції їх змісту тощо [9]. У «Плані пріоритетних дій уряду до 2020 р.» наголошено, що для розвитку людського капіталу необхідною є реформа системи освіти: трансформація змісту освіти на основі компетентнісного підходу, створення сприятливих умов для підготовки на належному рівні конкурентоспроможних робітничих кадрів, здатних задовольнити вимоги сучасного ринку праці [8]. Питання стандартизації освіти висвітлено в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» [7], у «Плані заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016–2020 рр.» та ін.

Щодо суті компетентнісного підходу у професійній освіті доречно навести визначення дане В. Радкевич: «Під компетентнісним підходом необхідно розуміти метод моделювання результатів професійної освіти і навчання та їх представлення у вигляді норм якості підготовки кваліфікованих робітників. Принагідно зауважимо, що компетентнісний підхід не протистоїть традиційному, знаннєвому підходові, який продовжує використовуватися у професійній освіті, а навпаки – істотно розширює його зміст особистісно-орієнтованим навчальним матеріалом.... Особливістю компетентнісного підходу у професійній освіті і навчанні є його гуманістична, гуманітарна і практична спрямованість на забезпечення професійного розвитку й самоствердження особистості» [10]. У такому тлумаченні суті компетентнісного підходу чітко проглядаються зміни, які привносить ця освітня методологія у професійну освіту, зокрема: 1) зміни у змісті освіти; 2) зміни в організації та методичному забезпеченні процесів навчання; 3) зміни в оцінюванні результатів навчання; 4) зміни в системі кваліфікацій.

Стандартизація професійної освіти на компетентнісній основі спричиняє модернізацію самого процесу оволодіння професійною діяльністю. Методологія таких змін пов'язана, насамперед, з педагогічною інтеграцією.

На думку П.Г. Лузана, ідеї компетентнісної освіти нерозривно пов'язані з проблемами інтеграції в освіті. Процесом інтеграції (від латів. *integratio* – з'єднання, відновлення) є об'єднання в єдине ціле раніше розрізнених частин і елементів системи на основі їх взаємозалежності і взаємодоповнення. Інтеграція є складним міждисциплінарним науковим поняттям, що вживається в багатьох гуманітарних науках – філософії, соціології, психології, педагогіці тощо. Дослідники означених проблем доводять, що інтегроване навчання має принципово важливе значення як для формування професійної компетентності майбутнього фахівця, так і для його майбутньої професійної діяльності.

В Україні відбувається процес запровадження та удосконалення державних стандартів освіти – сукупності норм, які визначають вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня. Державні стандарти освіти розробляються для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня та напрямку підготовки (спеціальності) і затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Нажаль, у технікумах і коледжах, які здійснюють підготовку молодших спеціалістів будівельної галузі виявлено науково-практичні проблеми у плануванні, змісті й організації навчального процесу.

Під час проведеного анкетування тільки 5 % викладачів постійно використовують освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ), освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки молодшого спеціаліста при розробленні навчально-методичної документації; 15 % викладачів використовують ОПП, ОКХ лише при підготовці робочої навчальної програми; 15 % – знайомі з цими нормативними документами, але використовують вкрай рідко; при розробленні навчально-методичної

документації не використовують ОПП, ОКХ взагалі 65 % викладачів будівельних технікумів і коледжів.

У ході дослідження готовності викладачів до впровадження освітніх стандартів на компетентнісній основі встановлено, що для більшості педагогів характерним є низький та середній рівень сформованості мотиваційного, особистісного, діяльнісного і когнітивного компонентів.

Високий рівень готовності до запровадження освітніх стандартів на компетентнісній основі, який є творчим за своєю сутністю, сформований у дуже обмеженого кола педагогів, що свідчить про необхідність організації спеціальної роботи для його цілеспрямованого формування. Зокрема, актуальними напрямками розв'язання цієї проблеми є підготовка педагогів у процесі підвищення педагогічної кваліфікації та навчання студентів – майбутніх педагогів.

Реалізація програми подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців різного освітньо-кваліфікаційного рівня, вважає В.Д. Мороз [5], вимагає змін в структурі вищої освіти і приведення її до умов європейського освітнього простору, визначеного Болонськими домовленостями; ці процеси у вітчизняній освіті мають бути здійснені з максимальним збереженням накопиченого досвіду і національних традицій. Зокрема, в Україні важливо зберегти освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст»;

підготовку молодших спеціалістів треба зосередити виключно в коледжах і технікумах, які мають для цього необхідні кадрові, методичні і навчально-матеріальні умови;

у коледжах і технікумах варто зберегти систему і методи організації навчально-виховного процесу, організаційні форми навчання, нині діючі стандарти освіти тощо. В той же час слід активно розповсюджувати досвід новітніх освітніх технологій, таких як рейтингова система оцінки навчальних досягнень студентів, модульна побудова навчальних програм і навчальних курсів, інформаційні технології в навчальному процесі тощо;

зادля досягнення високого рівня ефективності підготовки молодших спеціалістів розробити і запровадити систему, яка б визначала молодшого спеціаліста як самодостатню кваліфікаційну категорію з завершеним рівнем освітньої і професійної сформованості і яка б чітко визначала умови і порядок реалізації програми освіти на протязі життя і ступеневої освіти.

Висновки

Таким чином, на основі вище викладеного можна зробити висновок про те, що сучасний стан підготовки молодших спеціалістів будівельної галузі характеризується системою організаційних деструктивних факторів, що обумовлюють гостру необхідність у розробці комплексу заходів щодо раціоналізації впровадження освітніх стандартів.

Життя і практика довели, що в підготовці молодших спеціалістів об'єктивно визріли умови і необхідність рішучих змін і перетворень. За час навчання в студентів повинні розвиватися природні здібності та задатки, творча уява та образне мислення, які необхідні для успішної реалізації професійної діяльності. Основною метою подальших досліджень є професійна підготовка конкурентоздатного кваліфікованого спеціаліста, який зможе реалізуватися в професійній та творчій діяльності.

Перспективність наших досліджень полягає в тому, що вони дають можливість формувати конкретні наукові програми з вивчення і розробки рекомендацій щодо модернізації змісту навчання в коледжах і технікумах, визначення освітнього рівня молодших спеціалістів в загальну систему фахової і професійної освіти держави, здійснити наукове обґрунтування і організаційні заходи з інтеграції коледжів і технікумів в світову систему формування кваліфікованої робочої сили.

Література

1. Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua>
3. Закон України «Про професійно-технічну освіту» [Електронний ресурс] / – Режим доступу до видання: zakon.rada.gov.ua>laws/show/103/98-вр

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань професійно-технічної освіти» [Електронний ресурс] –Режим доступу до видання: zakon.rada.gov.ua>laws/show/103/98-вр

5. Мороз В.Д. Проблеми підготовки молодших спеціалістів України і Болонський процес. Режим доступу: <https://refdb.ru/look/2065406.html>

6. Наказ МОН України «Про затвердження і введення в дію складових галузевих стандартів вищої освіти зі спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста галузей знань 0304 "Право", 0305 "Економіка та підприємництво", 0501 "Інформатика та обчислювальна техніка", 0502 "Автоматика та управління", 0505 "Машинобудування та матеріалобробка", 0509 "Радіотехніка, радіоелектронні апарати та зв'язок", 0513 "Хімічна технологія та інженерія", 0515 "Видавничо-поліграфічна справа", 0601 "Будівництво та архітектура"» від 17.04.2015 N 443/ Міністерство освіти і науки України. – К. – 2015. – Режим доступу до видання: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3897>

7. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23 листопада. 2011 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>.

8. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України №275 від 3 квітня 2017 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80>.

9. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: указ Президента України №344/2013 від 25 червня 2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

10. Радкевич В. О. Компетентнісний підхід до забезпечення якості професійної освіти і навчання /В. О. Радкевич // Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 березня 2012 р.). – Т. 1 / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В.О. Радкевич. – К.: ПТО НАПН України, 2012. – С. 5-12.

Пащенко Т. Н.,
*старший науковий співробітник
лабораторії науково-методического супроводження
підготовки спеціалістів в коледжах і технікумах
Інститута ПТО АПН України,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник*

СОСТОЯНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ МЛАДШИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В КОЛЛЕДЖАХ И ТЕХНИКУМАХ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация. В статье рассматривается состояние профессиональной подготовки младших специалистов строительной отрасли. Современные требования к уровню профессиональной подготовки студентов техникумов и колледжей первоочередно выдвигают потребности формирования творческой, активной, ответственной и самостоятельной личности будущего специалиста, который бы был конкурентоспособен на современном рынке труда.

Целью статьи является исследование современного состояния профессиональной подготовки младших специалистов в колледжах и техникумах строительной отрасли и обобщения проблем профессиональной подготовки будущих строителей с целью дальнейшей разработки концептуальных основ стандартизации профессионального образования на компетентностной основе.

Доказана необходимость в разработке комплекса мероприятий относительно рационализации внедрения образовательных стандартов.

Ключевые слова: состояние профессиональной подготовки, младший специалист строительной отрасли.

Pashchenko T. N.,
senior research fellow
laboratory for scientific and methodological support
training of specialists in colleges and technical schools
Institute of PTO of National Academy of Sciences of Ukraine
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher

THE STATE OF TRAINING OF JUNIOR SPECIALISTS IN COLLEGES AND TECHNICAL SCHOOLS OF BUILDING INDUSTRY

Abstract. *The state of professional preparation of junior specialists of building industry is examined in the article. Modern requirements to the level of professional training of students of technical schools and colleges near-term pull out the necessities of forming of creative, active, responsible and independent personality of future specialist that would be competitive at the modern market of labour.*

The purpose of the article is to study the current state of professional training of junior specialists in colleges and technical schools of the building industry and generalization of problems of professional training of future builders with a view to further developing the conceptual framework for the standardization of professional education on a competent basis.

We proved the necessity of development of complex of events for rationalization of introduction of educational standards.

Keywords: *the state of professional training, junior specialist in the building industry.*